

KUNSTEN

[K] HET BEELDENDE OEUVE VAN CHARLOTTE MUTSAERS, P.C. HOOFDPRIJSWINNAAR

Twee zielen in één borst: je ziet het wel vaker bij schrijvers. Louis Paul Boon en Hugo Claus, bijvoorbeeld, creëerden in de marge van hun schrijverschap een bescheiden beeldend oeuvre. Maar bij de Nederlandse schrijfster Charlotte Mutsaers, die in mei 2010 de P.C. Hooftprijs ontvingt, is het anders. Bij haar was er eerst het beeld, dat later helemaal door het woord werd overvleugeld. Intensief schilderen én schrijven was voor Mutsaers geen optie, dus sloot ze haar beeldende carrière begin jaren negentig af.

Gelukkig had haar plastisch talent toen al de kans gekregen om zich te ontwikkelen. Vanaf 1972, ze was toen negentwintig jaar oud, had ze een opleiding schilderen, tekenen en grafiek aan de Rietveld Academie in Amsterdam gevolgd. Haar eigenlijke oeuvre begint dus in de tweede helft van de jaren zeventig. Het kent omstreeks de jaren tachtig een interessante stilistische kentering, zo maakt de tentoonstelling *Aangespoeld met pen en penseel* in de Venetiaanse Gaanderijen in Oostende duidelijk. In de jaren tachtig kreeg ze in Nederland voor haar beeldend werk volop erkenning en waardering, wat onder meer resulteerde in een overzichtstentoonstelling in het Arnhemse Gemeentemuseum in 1985.

De expositie in Oostende, de stad waar Mutsaers in de jaren tachtig ging wonen, reist later in het voorjaar naar het Letterkundig Museum in Den Haag. Ze toont behalve een overzicht van het beeldende werk ook heel wat biografische documenten. Daaruit blijkt dat Mutsaers het niet ver ging zoeken: gebeurtenissen en ervaringen uit haar leven zijn intens verknoot met de thema's die ze in haar prenten en schilderijen heeft verbeeld. Dit persoonlijke fundament maakt haar oeuvre uniek en verleent het zijn opvallende vanzelfsprekendheid.

In de thematisch opgebouwde tentoonstelling is de verwevenheid van het beeldend werk met haar persoonlijke fascinaties goed te zien. De reeks met de titel *La Belle et la Bête*, een serie zelfportretten aan de zijde van haar geliefde foxterriër Dar, illustreert dit treffend. Dar, en na hem Plume, Koert en Pieter worden in het biografisch deel van de expositie voorgesteld als leden van het gezin van Mutsaers en Jan Fontein. Met de dubbelzinnige titel stelt Mutsaers onze gangbare attitude tegenover dieren ter discussie. Dat doet ze wel vaker, terwijl ze zichzelf consequent aan een strikt vegetarisch menu houdt.

Een minimum aan achtergrond leert dat eigenlijk alle thema's die ze heeft aangesneden tot haar eigen wereld behoren. Neem nu de reeks *Piëta's* uit 1984: zeven verschillende afbeeldingen van Maria met Jezus op haar schoot, die doen denken aan volkse

ex-voto's die je bij bedevaartplaatsen kunt aantreffen. Deze serie is niet de uitdrukking van Mutsaers' fascinatie voor de christelijke religie of het volksgeloof, maar focust op de kilte die altijd tussen haar als jong meisje en "de moeder" heeft bestaan. De als een rudimentaire driehoek voorgestelde Moeder Gods is de grot waarin het stervende kind kan schuilen. Een van de zeven piëta's toont een Maria met rode kroon en mantel, maar zonder Jezus op de schoot. In plaats daarvan zien we een met een dolk doorstoken hart.

Ook het klassieke verhaal van Leda en de Zwaan keert een paar keer terug in het oeuvre van Mutsaers. Dit verhaal, dat in zeker opzicht ook over de relatie tussen mens en dier gaat, staat voor de artieste echter vooral voor de lichamelijke liefde en het gewelddadige in de intimiteit. "Niets lieflijkers dan het dons van de zwaan, niets gemeners dan zijn gemaskerde slangenkop, niets ongerijmders dan Leda's passie?" schreef Mutsaers.

Ten slotte zijn er natuurlijk ook Ensor en de zee, vooral dan het leven onder water, als inspiratiebronnen. Daarbij is de inktvis, meestal als collage uitgewerkt, het thema dat begin 1990 de kentering naar de literatuur inluidt. Het is een merkwaardig verhaal. Een duistere man zou haar in een droom opgelegd hebben bladzijden vol te schrijven met de strafregel: "Write little inkfish". Toen ze wakker werd, wist Mutsaers dat ze volop voor het schrijverschap moest

gaan. De inktvis is voor haar het symbool voor de schrijver: hij hult zich in een wolk om zich te verbergen, maar geeft zichzelf daardoor precies ook bloot.

Charlotte Mutsaers, *Piëta 5*, acryl op karton, 1984, 70 x 90 cm, in bezit van de kunstenaar.

Sindsdien is het beeld voor kunstenaar Mutsaers beeldspraak of metafoor. Het blijft een open vraag hoe haar beeldend oeuvre zich had ontwikkeld als de pen niet in de plaats van het penseel was gekomen. Wellicht had ze zich verder verdiept in de mogelijkheden van de collage. Stilistisch gezien ondergaat het afgesloten beeldend oeuvre een interessante ontwikkeling. Haar gouaches uit de jaren zeventig hebben iets donzigs en omfloersts, zonder harde contrasten of contouren. Er is zeker invloed van Pierre Bonnard te onderkennen, een kunstenaar die ze onder andere bewondert om zijn kwetsbaarheid. Een werk uit 1979, van een jonge vrouw die schilderijen aan de muur bekijkt, heet trouwens *Face à Face Pierre Bonnard*.

Vrij plots worden de composities begin jaren tachtig eenvoudiger, met grote, contrasterende kleurvlakken. Het heldere koloriet en de donker omlinjende ogen maken de expressie intenser. De penseelvoering oogt nonchalant met stroken die onderliggende kleurvlakken laten doorschemeren. Spontaan geschilderde abstracte motieven op kledingstukken of achtergronden geven sommige tableaux zelfs een Afrikaans aura. Zo bereikt Mutsaers een grote zeggingskracht en een bedrieglijke, want wellicht hard bevochten, vanzelfsprekendheid. Alle ballast is overboord gegooid en alleen het elementaire wordt met een sensueel vitalisme geborsteld. In de reeks *Piëta* helt de uitbeelding zelfs over naar een naïviteit die eigen is aan volks- en outsiderkunst.

Het grafische werk wordt wat stiefmoederlijk behandeld op *Aangespoeld met pen en penseel*. Toch maakte Mutsaers in de jaren tachtig naam met boekomslagen voor onder andere de pocketreeks Salamander en covers van boekenbijlagen van *Vrij Nederland* en van catalogi van uitgeverij Meulenhoff. Ze maakte ook geestige emblemata, getekende vignettes met kernachtige, eigenzinnige wijsheden op rijm, die in 1983 gebundeld werden in haar eerste boek, *Het circus van de geest*. In *NRC Handelsblad* verschenen in datzelfde jaar, op 15 augustus 1983, de eerste stroken van haar strip *Mijnheer Donselaer zoekt een vrouw*. Het bleef bij die ene keer: na opzeggingen van gechoqueerde lezers besloot de hoofdredactie de publicatie van de strip stop te zetten.

Voor het expliciete plaatje met de tekst: "Mevrouw heeft al de benen wijd, maar hij is zijn pyjama kwijt" zette kwaad bloed. Zo'n braaf meisje is Charlotte Mutsaers dus ook weer niet.

ERIC BRACKE

Charlotte Mutsaers. Aangespoeld met pen en penseel was tot 31 januari 2010 te zien in Oostende en verhuist vanaf 1 april 2010 naar het dan pas heropende Letterkundig Museum in Den Haag. Zie www.letterkundigmuseum.nl. Bij de expositie verscheen de publicatie *Charlotte Mutsaers. Paraat met pen en penseel*, De Bezige Bij, Amsterdam, 2009, 159 p. Op 20 mei 2010 krijgt Charlotte Mutsaers op een plechtigheid in het Letterkundig Museum in Den Haag de P.C. Hooftprijs 2010 uitgereikt.